

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. IX

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СРПСКО САРАЈЕВО

СРПСКИ ЈЕЗИК

IX/1–2

Београд, 2004.

ЈОВАНКА РАДИЋ (Јагодина)

ОД ТОПОНИМА И ЗООНИМА ДО ТЕОНИМА

БАЗА *ЈЕЛ-*

Апстракт: У раду се топоними *Јелица* и *Јеловак* на једној, и *Јелеч* на другој страни тумаче као облици различите мотивације, са заједничким кореном **jel*. Трагови хроматског значења тог корена у српском језику су сачувани у основама имена животиња мотивисаних бојом длаке или перја. Исто значење претпоставља се и у хидрониму *Јелица*. За облик *Јелеч* претпоставља се посесивно значење са теонимом **Јелак* у основи, од кога је могао бити изведен и облик *јелач* (син. *јеленак*, *божји во*, *Lucanus cervus*).

Топоним коме се са савременог језичког аспекта не може наћи ваљана мотивација за творбено-семантичку структуру, и чији се садржај не може везати ни за једну уочљиву карактеристику именованог објекта, заслужује посебну пажњу истраживача. На простору Белице, централносрбијанске области у сливу реке Белице, леве притоке Велике Мораве, потврдили смо просторно повезане топониме са базом *Јел-*:

Јелица (*Рџка/Врпска река*), десна притока реке Белице, протиче кроз Г. Врбу (Врба-Бунар).

Јеловак, издвојен део Горње Врбе, њиве и воћњаци у пространој и благо нагнутој долини (Врба).

Јелеч, брдо, велики простор под храстовим шумама, делом њиве са лошом, песковитом земљом (Врба-Слатина-Велика Сугубина).

1.1. Топониме *Јелица* и *Јеловак* покушали смо протумачити преко фитонимске основе *јел-*, која се на појединим просторима, губљењем спиранта

х, појављује у фитониму *јела* 'јелха' (*Alnus glutinosa*), РСАНУ, Киш 1996. Именички суфикс *-ица* у хидрониму *Јелица* у том случају би морао имати деминутивно дотопономастичко значење (**јелица* 'мала јел(х)а'). Међутим, тешко је претпоставити да се фитонимом деминутивног значења окарактерише текућа вода, или да на било који начин дотопономастички деминутив-фитоним постане хидроним. Стога, остаје могућност да се претпостави придевско значење хидронимске основе *Јел-*, односно да се у расположивом језичком материјалу такво значење покуша извући из изведеница неке друге семантичке сфере.

1.2. Основу за тумачење ових облика покушали смо пронаћи у именима животња мотивисаним бојом длаке или перја. Од придевске основе *јел-*, или њене варијанте *љелј-*,¹ изведен је велики број имена животиња мотивисан бојом длаке или перја: *јелуја*, име крави, „краве по боји длаке... зову... плавуја, јелуја“; *јелуља* „име крави отворено жуте боје“; *јелова*, име домаћим животињама, крави и кобили; *јелка*, име крмачи, патки, ћурки; *љелота*, *љелоња*, име говечету; *љелана*, име кокоши итд. (РСАНУ) Иста основа је потврђена и у називу плода карактеристичне боје: *јелива*, врста јабуке, „од осталих се одликује руменом кором“ (РСАНУ). Из објашњења дела примера јасно је да је мотивациона веза са бојом nestала. Стога се *јелоња* данас објашњава као „име волу, обично дугих извијених рогова“ (РСАНУ). Познато ми је да је у околини Србиња и у Горњој Топлици *јелоња* 'име волу бледожуте, према нијанси бледоцрвене боје', док се во са извијеним роговима најчешће назива *витоња*.

Нијансе боја којима су мотивисана наведена имена прилично су неуједначене, крећу се у вредности од жуте до румене, односно црвене боје. Том хроматском вредношћу могао је бити мотивисан и топоним *Црвена земља* (Врба-Белица), везан за простор у непосредној близини реке *Јелице*. У области су потврђени и топоними *Црвени брег* (x2), *Црвена ливада* и *Жујнац*, што додатно говори да мотивацију хидронима *Јелица* треба тражити у боји тла којим река протиче, тј. боји корита, – дакле у непотврђеном придеву **јел*, вероватно индоевропског порекла. У том смеру иде и једна од могућих етимологија зоонима *јелен* коју доноси Фасмер (*олень*), где се ие. паралела налази у ствнем. „*ēlo, ēlawēr* 'бурый, желтый'“. Исту паралелу, вероватно, имамо и у енглеском придеву *yellow* 'жут'.

Дакле, топоними са хроматским називом *црвен* и *жуј* могли би, као каснији лексички нанос, чинити исто семантичко гнездо са топонимима

¹ Алтернација завршног л : љ, н : њ и т : ј карактерише већину придева хроматског значења, чешће у изведеним речима, али и у самосталној употреби: *бео* (*бел-*) : *бељ* 'биљка', *бељаст* 'беличаст', *зелен* : *зељаст*, *Зелић* : *Зелјић*; *враи* : *враић* 'враица', *враиовина* : *враијевина*, *жут* : *жуј* и сл. (в. РСАНУ).

Јелица и *Јеловак*. Са творбеног аспекта *Јелица* је у том случају исто што и хидроним *Белица*, *Црница* и сл.² Суфикс *-ица*, којим су поименичаване придевске основе, карактеристично је обележје имена река на широком словенском простору. У облику *Јеловак* може бити присутна изведена придевска основа (исп. *јелова*, име домаћим животињама, РСАНУ), мада се, имајући у виду структуру топонима, не може искључити ни друга мотивација.

2.1. Структура топонима *Јелеч* упућује на сложеније путеве његове мотивације. Истооблички ороним (ојконим) потврђен је више пута у старим српским споменицима (исп. Даничић: *кљечь*).³ Има мишљења да у његовој структури учествује фитоним *јела* (прасл. **edla*) и суфикс *-еч* (Вујичић 1982: 118), нејасног порекла и функције. Међутим, како се исти топоним, углавном везан за шумовите висове, бележи и на просторима који се не карактеришу присуством овог четинарског дрвета, његова мотивациона база се мора тражити или у неком другом фитониму, или ван фитонимије.

Поћи ћемо од творбене структуре топонима и функције творбених елемената. Како су порекло и функција суфикса *-еч* нејасни, ако је уопште реч о суфиксу, порекло завршног *ч* у овој изведеници вероватно треба везати за придевски присвојни суфикс *-јь*, којим је изведено више топонима и простору Белице (*Змич*, *Добрања*, *Црнче*, *Буковче*, *Вољавче* и сл.). То истовремено намеће претпоставку да у основи топонима *Јелеч* мора бити ознака за живо, будући да овај суфикс „служи за творбу посједовних придјева од апелатива који означају живо, или од личних имена” (Скок I: 741). Како се основа *јел-* јасно издваја и у зоониму *јелен* (*Cervus elaphus*), од њега ћемо и поћи у трагању за етимологијом овог топонима.

2.2. У поштовању и обожавању јелена садржано је једно од најстаријих и најраширенијих људских веровања (Кулишић: *јелен*). Стално „обожавање јелена као свете животиње, односно једног божанства чији је атрибут и света животиња јелен”, може се, на основу археолошких споменика и писаних података, пратити кроз столећа на територији готово читаве Европе (Срејовић 2001).⁴ „Антички народи су веровали да јелену сваке године опадају рогови, да би идуће године поново израсли већи, снажнији и лепши. Тако су ти рогови у народном схватању постали симбол који у себи уједињује на најлепши начин смрт и поново рађање, васкрсење и бесмртност” (Исто). О поштовању

² Ороним *Јелица* (планина код Чачка) Павловић М. (1972: 35) доводи у везу са грчким оронимом *Ελικών* (станиште Аполона и муза грчке митологије) *Ἠλιος* (бог Сунца).

³ Стари град *Јелеч* назван је по планини (исп. „кряль Драгутин сътръ ногоу подъ Блечемъ планиномъ”, Даничић), као и варошица *Јелеч* у околини Србиња.

⁴ Веревање у антропоморфно божанство чија је света животиња јелен било је познато становницима ових области „у време кад су формирана насеља у Винчи, Потпорњу и Вучедолу”. У грчкој митологији јелен је био „света животиња и атрибут” богова Диониса и Аполона и богиње Артемиде (Исто).

племенитог златорогог јелена коме су се приносиле жртве говори доскорашњи обичај и легенда потврђена у Јабланици. Легенда каже да је некад „на пропланку где се данас приноси жртва сваке године долазио велики јелен са златним роговима да прими жртве које му је народ остављао. Једне године људи су заборавили да му донесу жртве (поклоне), и тада је он наредио да уместо њих њега самог жртвују” (Исто). Старе путописне белешке о Јагодини (Бузбек 1533) указују и на обичај овдашњих Срба да на крстовима својих умрлих урезају фигуру јелена: „На гробљу видесмо, да имају од дрвета некакве изрезане слике, као јелене и срне, притврђене на коце и дугачке мотке. Питасмо шта им то значи. Рекоше нам да то мужеви и очеви хоће тиме да покажу, како су им домаћице или кћери биле окретне, вредне и усталачке” (према Цветић 1905: 12, исп. Јиречек II: 318, Аранђеловић–Лазић 1971).⁵

2.3. Исти корен се издваја и у зоониму *јеленак* (*Lucanus cervus*). Овај инсект, наш највећи тврдокрилац са чврстим роговима сличним по облику роговима јелена, познат је и са називима *љељен*, *божји во*, *јелач* (РСАНУ). Сличне паралеле у називима инсеката потврђене су у руском језику, где се поред „*олѣнка* 'майский жук'” (гундељ) бележе називи инсеката, вероватно такође тврдокрилаца, *бычѡк* и *бѡжъя корѡвка* (Фасмер: *олѣнка*). Сложени зооним *божји во* упућује на то да је реч о инсекту који се доводио у везу са неким божанством чији су атрибути вероватно били и *јелен* и *јеленак*.⁶ П. Скок (I: 771) са неверицом претпоставља да назив *јелач* у основи има *јѣло*, мада је вероватније претпоставити основу *јѣлак*-, која је потврђена у антропонимији (*Јѣлак*, презиме (РСАНУ) и *Јѣлачић*), и придевски суфикс *-јѣ*. Питање је, кога примарног значења је могла бити основа *јѣлак*-? Поново полазећи од тога да се суфиксом *-јѣ* изводе присвојни придеви од апелатива за живо или од личних имена, чини се вероватним да у основи овог зоонима стоји име каквог божанства. Дакле, *јелач* и *божји во* се могу схватити као зооними исте мотивације. Декомпонована, изведеница *јелач* би била именичка синтагма са присвојним придевом изведеним од теонима **Јѣлак*: **Јѣлачъ во* (= *Јѣлаков во*). Суфикси *-ѣк* у мотивној речи *Јѣлак* (исп. *бадњаѣк*) и *-ен* у зоониму *јѣлен*,⁷ могли су представљати дистинктивна обележја истокорених изведеница, обеју митолошки повезаних.

⁵ У селу Рајкинац на десној обали Мораве потврђен је топоним *Јѣленска обала*.

⁶ У околини Србиња деца су доскора у пролеће хватала ове инсекте, *љељене*, и такмичила се ко ће ухватити љељена са највећим роговима. Рогове су скупљали и чували. Може се претпоставити да се иза овога крије веровање у заштитну моћ рогова овог инсекта.

⁷ Овим се завршетком карактерише више хроматских назива у српском језику, исп. *црвен*, *зелен*, *румен* и сл., што упућује на претпоставку да је облик опстајао у придевској вредности. Свесловенски зооним *јѣлен* је индоевропског порекла, исп. лат. *elaphus*, гр. *ελαφος* (и гр. *ελλος* (< **elnos*) 'млад јѣлен'), Фасмер: *олѣнка*. Претпоставља се ис. корен **ely*, **eln-* (*bhos*) (Скок: *јѣлен*).

Све ово наводи на закључак да је топоним *Јелеч*, исте структуре као зооним *јелач*, такође изведен од теонима **Јелак*, уз асимилацију вокала *a* → *e* у вези са предњонепчаним *ч* у изведеном, функционално поимениченом придеву, или посредством даљинске асимилације са коренским вокалом.⁸ Може се претпоставити да су на узвишењима са именом *Јелеч* бивала светилишта, односно организовани скупови посвећени овом божанству.⁹ У непосредној близини овдашњег *Јелеча* је брдо *Веселак*, чије име такође може бити митолошки мотивисано,¹⁰ као и *Јеринин град* са остацима зидина неког утврђења.

3.1. Поставља се, међутим, још једно значајно питање: које би познато божанство словенског пантеона могло стајати иза имена **Јелак*? За сада се и даље превасходно можемо ослањати на језички материјал. Варирање основе *јел-јель-љель*- у зоониму *љелен* (Херцеговина, Босна, Барања, Дубровник) / *јељен* (Херцеговина, Дубровчани, XVI в.) / *јелен* (Скок: *јелен*) и истозначност тих основа у називима животиња мотивисаним бојом длаке или перја, јасно указује на везу ових основа са именом соларног божанства *Јель* / *Љель* / *Љельо* (Петровић 1999). Поред присутног мишљења да је *Љельо* био „бог заштитник брака и љубави код Старих Словена” (РСАНУ, в. Петровић 292–297), његово постојање се често и оспорава. Како је ово божанство, односно ово име, неспорно присутно само у словенском фолклору, а ретки су му помени у досад коришћеним изворима за општесловенску митологију, многи сматрају да је *Јель* „име измишљеног бога словенског пантеона” (Словенска митологија) и етимолошки повезују за ие. глагол **lelejati* „љуљати, клатити, њихати” (Исто). Покушаћемо да на основу фолклористичког материјала који доноси Петровић (1999) издвојимо неке карактеристике овог божанства.

У једној ивањској песми из збирке Милоша С. Милојевића *Љельо* се појављује као божанство антрополошке структуре и посредник између богова и људи. Он ивањско цвеће сплетено у венац прима од врховног бога и даје га људима, а његов женски корелат, *Љельа*, женама:

„[...] Даје га [...] свјетлу Свевиду”. „Даје га силну Триглаву, / Триглаву светој Тројици”. „Даје га Љелу на крило, / а Љельа (?) с крила

⁸ Топоним *Јелеч* се, иначе, може узети и за потврђени антропоним *Јелак*, који је и сам вероватно теонимског порекла. Антропонимизација старих теонима је општепозната појава у словенским језицима. Поред бројних деривата од општег теонима *бог* (*Богиша*, *Богоје*, *Божица* и сл.), исп. и антропониме *Перун*, *Перуника* (Петровић 1999: 223).

⁹ Семберски ојконим *Љеленча* Р. Матић (1985) доводи у везу са култом паганског бога *Љельа*.

¹⁰ Семантичка преплитања лексема са кореном *ves(el)*- и *gaj*- у ие. језицима (санскр. *gāyati* 'пева', Скок: *gaji*; исп. енгл. *gay* 'весело, радован' и др.) упућује на некад заједничку мотивацију ових семантема, што би водило у прасловенску митологију (в. Скок: *gaj*, *veseo*).

¹¹ У митологији се *Љельов* и *Ладин* син из српских фолклористичких извора, *Лелија* / *Лел* / *Лело*, интерпретира као мали бог љубави и упоређује са римским Амором и грчким Еросом (Петровић 1999: 297).

на људе". „Меће га Љељи на крило, / а Љеља с крила на жене". Даје га младом Пољељу / Пољеља с крила на момке". Меће га Пољељи на крило / Пољеља с крила на цуре" (према Петровић 1999: 153).

Из ове везе Љеља и Љеље, као и Пољеља и Пољеље са људима, односно мушкарцима и женама, могли су произаћи атрибути везани за заштиту брака и љубави. Венац који он предаје мушкарцима и женама (исп. *венчање, венчати се*) може се упоредити са Аморовом стрелом у римској митологији.¹¹ С почетка, у полигамијским заједницама, овај венац је вероватно као основно пожељно постигнуће имао продужетак и умножење људске заједнице. Љељо је у једној песми „вељи” божји слуга, док у другој добија атрибут „силни” и представља се као син „страшног бога Триглава” који кажњава оне који погазе побратимство или преваре друга (Исто: 190–191). Ово указује на то да венац предат људима и женама симболизује и сваколику међуљудску љубав. У неким песмама *Јељ* се представља као један од дванаесторице браће међу којима су *Сварог, Перун, Световид, Јарило, Дажбог* итд. (Исто: 205). Све указује на то да је *Љељо* пролећно божанство задужено за хармонију и оживљавање пробуђене природе.¹² Верујемо да и припеви у нашим обредним песмама „Љељо! ље! љељо!” или „Светли краљу, Љељо!” нису „без значења”, како се то понегде констатује (РСАНУ). Структура имена указује на то да је теоним *Љељо* хипокористик, исте структуре као бројни хипокористици у антропонимији, те да се по томе, заједно са својим женским корелатима *Љељом* и *Ладом*, издваја од свих осталих божанстава словенског пантеона, што посредно указује и на посебно место које је у народним веровањима то божанство морало имати.

Теоним **Јелак* је могао представљати неутрални или свечани лик теонима *Љељо*. Тај облик се, наместо првобитног *Јељ/Љељ*, могао појавити у периоду када су имена структурног типа *Мил* нестала из употребе (исп. старе антропониме *вѣль, галь, роудь* и сл., Грковић 1986: 199–222), и у том периоду бити једина неафективна варијанта теонима (исп. л. имена *Видак, Милак, Новак* према хипокористцима *Видо/Виде, Мило/Миле, Ново*).¹³

¹² Сведочанства о обичају да се на гробовима постављају „од дрвета изрезане слике” јелена и срна, у знак одавања поште женама и кћерима за њихово пожртвовање у породици, указује на то да је јелен могао бити атрибут бога Љеља, заштитника брака и љубави. Са овим теонимом може стајати у вези бугарски назив *еленски (месец)* ’месец мај’, када се празновало ради заштите од *грџда* (БЕР: *еленски*). Управо у обредним песмама из овог периода године најчешће се помињу Љељо и његови женски корелати (према Петровић 1999: 296).

¹³ Као што теоними **Јелак* и *Љељо* стоје у односу неутрално име : хипокористик, на сличан се начин може схватити и однос *Сварог* и *Сварожих*, мада суфикс *-их* у другом примеру, поред деминутивно-хипокористичног, има и патронимско значење. У божјићној песми коју ми је као детету певала моја баба Вукосава (село Завајит код Србиња), понављало се *иде Божих* *Сварожих* и *Ој Божиху, Сварожиху*. Са овим су у складу Скокова запажања о облику *сунце*, где се деминутивно *-ице* схвата као израз афективног односа „пучке психе” према сунцу (Скок: *sunce*).

3.2. Полазећи од претпостављеног хроматског значења корена *jel-*, теониме **Јелак* и *Љељо* можемо схватити као замену табуисаног имена¹⁴ неког од познатих словенских божанстава. С друге стране, ако већ поменуто ствнем. *ēlo, ēlawēr* 'светлобраон, жут' и енглески придев *yellow*, упоредимо са грчким *ἥλιος* 'Сунце', намеће се закључак да је **el* у индоевропском било засновано на издвајању жуте боје из збира особина именованог објекта, Сунца или Бога, те да је та реч истовремено означавала и Сунце и за њега карактеристичну боју.¹⁵ Исти је корен у једним језицима попримио опште придевско значење, док је у другим у себе примио све особине именованог објекта и постао именица. Даље, ово казује да су у словенским језицима оба значења потиснута, вероватно зато што је реч рано изолована у вези са соларним божанством, у теониму **Jel/Jeљ* (*/Љељ/*Јелак/Љељо*) 'Жути = Сунце' (исп. *светли краљу, лељо*).¹⁶ Слична је судбина индоевропског корена **deivos* (односно **di-* 'светао, блескав', **dei* 'сијати се', Скок: *dan*), који је у себе примио, а затим у појединим ие. језицима издвајао значења 'небо', 'дан', 'бог', 'срећа, благостање' (в. Петровић 1999: 141, исп. „не видети белог бога”). Чини се да и етимологију других теонима словенског соларног пантеона треба тражити у издвајању појединих особина обожаваног Сунца, извора светлости и живота: *Световид* или *Свентовит* (исп. *Свевид* у наведеној песми), *Коледо*, *Јар/Јарило*, *Рујевит*, *Ружевит*, *Купало* и сл.¹⁷ Издвајање различитих особина Сунца могло је бити засновано на његовом дневном¹⁸ и годишњем „кретању”. Суштина тих издвојених и изолованих карактеристика је каснијим народним етимологијама морала бивати преосмишљавана и у складу са тим дорађивана. На њих су се преносили и у њима актуализовали разложени атрибути врховног божанства Сунца (в. Исто: 154–155). У појави већег броја различитих имена за исто, или у основи исто божанство, могу лежати тешкоће у разумевању устројства словенског пантеона. На исти исходни порекло

¹⁴ Исп. савремена називе *дугачка, шарена, погана* за змију, или *куси, хром* и сл. за ђавола.

¹⁵ А. Белић (1998: 58–61, 351–356 итд.) је компаративним методом врло уверљиво образложио тезу о примарно вишефункционалној употреби речи заснованих на издвајању појединих особина из представа одређених појмова.

¹⁶ Етимолошка анализа више придева хроматског значења из спектра светлих боја упућује на њихово заједничко порекло. Сматра се да су од индоевропског корена **ghel, *ghol* уз различите гласовне превоје и проширења, настали свесловенски придеви *zъlt, zelenъ* и *zъlat(o)*, исп. лат. *fulvus, helvus* 'жут' (Скок: *žut, zelen, zlato*). У ово се вероватно може укључити и наведено **jel*.

¹⁷ Одраси митолошке представе Сунца бележе се у српским епским песмама. Народни певач приказује Милоша Војиновића у свом „правом светлу” пред одсудну битку, поистовећујући га са појавом Сунца: *Збаци с главе бугарску шубару /.../ сину Милош у пољу зелену, / као јарко иза горе сунце* (Женидба Душанова). О Милошу као соларном јунаку у српској народној књижевности в. Лома 2002: 247. Далеке рефлексije митолошке представе Сунца и његове метафоризације у лику јунака налазимо и у поезији српског романтизма (исп. Вече, Ђ. Јакшића).

¹⁸ Дневно кретање Сунца је вероватно било основа и за стварање представа о *Белом богу* и *Црном богу*, чији су трагови опстали највише у топонимији (Чајкановић 1994: 68).

божанстава из највишег, примарно соларног круга, упућује и то што су они врло често представљени као браћа, а на исту митолошку суштину божанстава различитог имена експлицитно се указује у *Велесовој књизи*, рукопису насталом у IX веку у Новгороду:

„*Осећајте га [Световида], јер само то можете, / будући да је та велика тајна: / како су Сварог и Перун – / – у исто време и Световид*” (према Петровић 1999: 45, 167).¹⁹

Полазна основа настанка хијерархијски устројеног словенског пантеона је морала бити у митологизацији онога што је пресудно утицало на живот људске јединке и колектива, тесно повезаног са природом. При томе је Сунце, као феномен који најпресудније утиче на скоро све дневне и годишње људске активности, морало садржати највише митолошког у себи. Нагомилани митолошки садржаји везани за један феномен, уздигнут на ниво божанства које може бити и строго и милосрдно, постепено су морали бивати разлагани, и у складу са тим везивани за нове издвојене и митологизоване представе. Међутим, сви ти садржаји су истовремено остајали обједињени у представи врховног бога, који је у свим познатим религијама на небу, и који се обично сматра оцем ствараоцем свега, па и свих божанстава нижег ранга.

ЛИТЕРАТУРА

- Аранђеловић–Лазич 1971:** Ј. Аранђеловић–Лазич, *Женско оглавље у облику ога као одраз примитивне идеје о плодности*, Гласник Етнографског музеја 34, Београд, 37–74.
- Белић 1998:** Александар Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, I–II, Изабрана дела Александра Белића, I том, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1–590 (репринт).
- БЕР:** *Български етимологичен речник*, I–III, Българска академия на науките, София 1971–1979.
- Вујичић 1982:** Dragomir Vujičić, *O nekoliko hidronima sa bosanskog područja*, Studia linguistica polno-jugoslavica, Том 2, Скопје, 117–123.

¹⁹ Представа о троглавом божанству *Триглаву* могла је у зачетку бити заснована на издвајању фаза у дневном кретању Сунца, аналогно којим стоје и три фазе на човековом животном путу: рађање, уздицање и падање, и смрт. Из овога су накнадно могле бити апстраховане и митолошке представе земног, надземног и подземног света, којим влада Триглав *Створитељ*, *Држитељ* и *Уморитељ* (према Петровић 1999: 154). На другој страни, представа четвороликог божанства у кипу бога *Световида* вероватно је била заснована на годишњем Сунчевом путу, односно, Световитов култ је био усредсређен на четири кључне тачке годишњег кретања Сунца (Јома 2002: 205). Чини се да и рељеф на каменом кипу *Световита/Световида* најпре треба тумачити као својеврстан годишњи календар, где четири стране кипа представљају четири годишња доба.

- Грковић 1986:** Милица Грковић, *Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског властелинства у XIV веку*, Народна књига, Београд, 1–232.
- Даничић:** Ђура Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, I–III, Београд 1863–1864.
- Јиречек I–II:** Константин Јиречек, *Историја Срба*, I–II, Слово љубве, Београд 1981².
- Киш 1996:** Маријана Киш, *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1–244 (+ карте).
- Кулишић:** Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, Етнографски институт САНУ, Београд 1998².
- Лома 2002:** Пракосово (словенски и индоевропски корени српске епике), САНУ, Београд, 1–352.
- Матић 1985:** R. Matić, *Diskusija*, Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije, ANUBiH, Sarajevo, 155.
- Павловић М. 1972:** Миливој Павловић, *Миксоглотске микроанализе и балканистичка ономастика*, Јужнословенски филолог XXIX, св. 1–2, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1–48.
- Петровић 1999:** Сретен Петровић, *Систем српске митологије*, Просвета, Ниш, 1–404.
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Институт за српски (/српскохрватски) језик – САНУ, Београд.
- Скок:** Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1971–1973.
- Словенска митологија:** *Словенска митологија, Енциклопедијски речник*, Zertex book world, Београд 2001.
- Срејовић 2001:** Драгослав Срејовић, *Јелен у нашим народним обичајима*, ТИАЈ ануси Ars Libri – Кремен, Библиотека Лавиринт, књига 10, Београд, WWW.RASTKO.ORG.YU.
- Фасмер:** Макс Фасмер, *Етимологическиј словарь русског језика*, I–IV (Превод с немџког и дополнения О. Н. Трубачева), Москва 1986–1987².
- Цветић 1905:** Емило Ј. Цветић, *Из историје старе Јагодине – географско историјска расправа*, СИЗ за културу – Педагошка академија, Светозарево 1988, 1–39 (репринт).
- Чајкановић 1994:** Веселин Чајкановић, *О врховном богу у старој српској религији*, СКЗ-БИГЗ-Просвета-Партенон М.А.М., Београд, 1–396.

FROM THE TOPONYM AND ZOONYM TO THE THEONYM
THE *JEL*- BASIS

Summary

The paper interprets the toponyms *Jelica* and *Jelovak* on the one, and *Jeleč* on the other hand, as the forms of a different motivation, with the common root **jel*. The traces of the root's chromatic meaning in the Serbian language have been preserved in the bases of the zoonyms motivated by the fur or feather colour. The same meaning is supposed in the hydronym *Jelica* as well. The form *Jeleč* is supposed to have the possessive meaning with the theonym *Jelak* in its basis, from which the form *Jelač* might have been derived (synonym: *jelenak*, *božji vo*, *Lucanus cervus*).

Jovanka Radić